

**ENRICO CERNIGOI, LA BRIGATA D'ASSALTO
„TRIESTINA” NELLA ZONA DI OPERAZIONI
LITORALE ADRIATICO – UNA STORIA MILITARE,
1943-1945, POLIGRAFICHE S. MARCO DI
CORMONS, SAN MARCO DI CORMONS,
2017, 270 PAGINE**

Права историја о Италијанском покрету отпора никад није написана. Постоје хиљаде радова који су наводно о њему писани, у целости или делимично. Постоје мемоари, дневници, реферати, есеји, чланци, саопштења са конференција, али до сада није постојала и још увек не постоји поуздана прича о италијанском покрету за ослобођење, јер је готово све што се појавило од самог почетка било тенденциозно због политичког опредељења аутора. Уз овој проблем често се додаје мање-више намеран недостатак разумевања феномена отпора, који је жустро одбачен као ослободилачка борба против нацистичких фашиста у којој су једни отпораши били добри и други лоши, притом не постављајући питање шта су корени покрета и разлози бораца. Али ту је и други велики пропуст: ретко је испитиван друштвени контекст тог подручја, или тих подручја, где је Отпор настао и деловао, наде и жеље бораца, њихово социјално порекло и како и колико је то утицало на њихове политичке ставове и изборе.

Исхитрена грубост многих мишљења, која је најчешће настајала због јаких политичких мотива усмерених на тврдњу да су италијански покрет отпора чинили само комунисти, још је негативнија, јер је потпуно ставила у сенку разлоге, дакле душу људи и друштва, занемарујући свако питање о томе шта је њихов идентитет и како је из тог идентитета настала жеља да се до слободе дође оружјем.

И коначно, седамдесет и две године након завршетка рата, појавила се књига која се без оклевања може навести као пример који би они који желе да почну да пишу праву историју о Италијанском покрету отпора и његовим борцима било добро да следе.

Тема ове књиге, настанак и историја партизанске бригаде Триестина, потпуно је непозната у Италији, барем широј јавности, а сигурно није добро позната ни у некадашњој Југославији, упркос томе што је бригада деловала од 1943. до 1945. године у оквиру 9. Корпуса Народноослободилачке војске Југославије. Књига има и друге каракте-

ристике које је чине посебном. Пре свега настала је на основу списка преминулог команданта бригаде Рикарда Ђакуција, а друга је избор да је напише баш Чернигои.

Зашто Чернигои? Прво окружење на које се књига односи, јер је оно то због ког је настала и трајала бригада Триестина. Ради се о веома посебном друштвеном контексту фурланске обале, области Монфалконеа и њеном залеђу до града Удине, где су у време Аустроугарске Словенци и Италијани живели прилично мирно.

Област Монфалконеа је имала мали број становника. У њој се радило, првенствено у бродоградилиштима и због тога је створила суживот заснован на узајамном поштовању и друштвеној хијерархији успостављеној на могућностима и радним квалитетима сваког појединца. Преласком тог подручја под Италију 1918. године дошло је до промена. Појава фашизма негативно је утицала на људе који су навикли на начин живота и политичка мишљења различита од онога што је требало да им буде наметнуто.

Чернигои је дао јасан, концизан опис те средине, још живописнији јер је у њој живео. Од оца Словенца, који је у своје време био познат и храбар партизански вођа и поштен и вредан радник, и од мајке Италијанке, знао је да направи савршену

слику света, који се до данас много променио. Због тога се могао очекивати рад који је политички и можда етнички обојен, али то није случај. Порекло аутора омогућава му да досегне највиши квалитет и објективност у књизи, чинећи је, због допадљивог стила, веома значајном и лаком за читање: модел равнотеже и објективности, који је био кажњаван великим бројем одбијања да буде штампан, али савршенство и не постоји. Након овог дугог објашњења о пореклу рада, неопходно је рећи како је припремљен; и овај аспект методолошки је за пример.

Много аутора би сигурно све испричало, али би се вероватно ту и зауставили. Неко би, како је то Чернигои урадио, дао опис друштвеног окружења Монфалконеа; али колико њих би консултовало италијанска, словеначка и британска архивска докумената и немачке норме контрагериле, како би комплетирали слику? Као стручњак кажем: нико, или скоро нико; и ја се не сећам да сам прочитао такав рад, бар не у Италији.

Будући да је овакав методолошки приступ Чернигои већ применио пре много година у свом одличном раду „Политички избори и националн идентитет“, долазимо до тога да је, из жеље да се на најбољи начин искористе Ђакуцијеви списи, управо он био изабран за аутора, не

само због истог окружења и зато што је био син његовог цењеног саборца, већ зато што се ценила искреност, објективност и метода. И заиста, ова књига има методу и објективна је, особине које се не налазе увек у текстовима, посебно не у оним о Отпору. Постоји само једно ограничење, које у потпуности долази до изражаја када је у питању методологија: аутор је – и то јасно каже како у наслову, тако и много пута у тексту – одлучио да напише војну историју јединице, јер се све оно што није стриктно везано за војну сферу ни не обрађује, осим оно мало што је неопходно да би се објаснила ситуација у том тренутку, а увек уз напомену да таква тема неће бити продубљена, јер је ово војна историја.

Ако је разумљиво да је аутор, будући да се ради о рату, консултовао италијанска војна документа и Краљевске војске и Италијанске Социјалне Републике, онда је логично, с обзиром да се ради о партизанском рату, да је консултовао и словеначка документа и немачка упутства контрагериле; али зашто британска документа? Управо је овде највећа демонстрација методе и тачности са којима је књига припремљена. Истина је да су и други могли да користе италијанске и словеначке архивске списе, истина је да су постојали различити начини да их користе, али мора се признати да би

други аутори врло тешко користили, мање-више позната, документа из британског архива, извлачећи из огромне количине, а са толико пажње, само она најприкладнија за припрему књиге.

Енглески списи прикладни за припрему књиге? Узимајући у обзир британске мисије које су се спуштањем падобраном или искрцавањем прикључивале југословенским партизанима, наравно да то превише не чуди; али, на страну чињеница да су обично ретки, па чак и да не постоје у књигама које се односе на Италијански покрет отпора, у овом раду, када су се, у првом и другом поглављу, појавиле британске обавештајне службе, испоставило се да су давно пре рата британски агенти, са мање или више успеха, успоставили мреже у Југославији, посебно у Словенији, активирајући их у потпуности након италијанско-немачке окупације.

Заправо, у првом поглављу аутор даје општи преглед италијанске и европске политичке и војне ситуације до окупације 1941. године и на почетку герилског рата, али одмах убацује један пасус, четврти, где опширно говори о „развоју британских обавештајних служби на Балкану”. Обрада ове теме је експлицитно настављена у следећем поглављу већ од првог пасуса: „Управа за специјалне операције (S.O.E) и Фурланија” и, на њу се

враћа још два пута, у четвртом поглављу у пасусу „Савезници и Отпор у обалском појасу” и седмом поглављу у пасусу „Савезничке снаге и Фурланија”, показујући начин на који је британска Управа за специјалне операције деловала у Словенији.

Дакле, почевши од веома обимног и темељног истраживања, аутор коначно у трећем поглављу почиње да се фокусира на „Триестину”. Али пазите, не почиње да прича о њој, рекао сам да се фокусира на њу и не случајно. У ствари, о Триестини говори готово одмах, али не толико као о партизанској јединици, већ првенствено као о природној еволуцији веома посебног друштвеног окружења Монфалконеа, где је у 1943. године све више јачала жеља да се ослободе од фашизма и да коначно могу да буду оно што јесу.

Италијанско примирје од 8. септембра 1943. године појачало је ту жељу за слободом. Неки млади људи су кренули у планине, вођени примером Словенаца који су у борби од 1941. године, и полако су научили да постану борци за слободу.

Треба нагласити два фактора: без братске подршке словеначких бораца и уопште словенских, партизанска јединица никад не би настала или, ако и би, не би дуго трајала. Словеначки партизани су партизанима Триестине дали савете, помоћ и осећај да нису сами, да су део по-

крета већег и од саме борбе. Такође, словенски партизани су одустали, бар у почетку, и док није реорганизована Народноослободилачка војска, од значајне политичке аутономије одлучујуће за нову формацију. Испоставило се да је ова „бригада Триестина”, како ћу је овде звати, иако је делимично променила име неколико пута, сложена целина у сваком погледу. У почетку формирана само од монфалконаца, Италијана и Словенаца, касније и од Фурлана из других области, Тршћана и Италијана из других делова полуострва, након примирја одлучује да се посвети борби против нацизма и фашизма.

Ово су, наравно, лепе речи, али је реалност била сложенија, тежа, подозривија, крвавија, а Чернигои је знао да је прикаже. Тешкоће у снабдевању храном, недостатак одеће, несташница хране, мањак оружја и муниције, недостатак превоза и логистичке подршке, издаје, непријатељске хајке, мучење заробљених ... слика је застрашујућа, за оно о чему пише и шта објашњава, али не жели то да каже да не би превише растужио душу читаоца, јер рат никада није леп и увек је немилосрдан.

Живот Триестине је имао прецизне карактеристике и ритам. Карактеристике су биле да је то италијанска јединица, мада је укључивала многе који би се тешко одлучили да ли су Итали-

јани или Словенци, без обзира на њихов језик, и да је била заиста аполитична и без икакве препознатљиве хијерархијске привилегије или обележја.

Аполитичност је одмах била јасна. Команди 9. Корпуса у суштини то није ни било важно. Било је довољно да у бригади владају дисциплина и борбени дух. Могуће је да је била јасна и Италијанима из Народноослободилачког комитета – улавном комунистима – којима то није одговарало. „Триестина“ није била усклађена са Италијанском комунистичком партијом и била је прилично невољна да напусти 9. Корпус да би била потчињена Италијанском покрету отпора. Али онда, ко су били ти партизани Триестине? Како су били виђени? Пошто нису навикли да размишљају у складу са крутим обрасцима који су постојали више од седамдесет година, тешко је разумети, али „били су Триестина“, односно, оружани израз мешовитог становништва, политички наследник аустромарксизма, апсолутно противан фашистичкој диктатури и нацистичкој окупацији. Имали су црвену звезду на капи, дакле били су комунисти? Не баш, имали су је јер су је имали сви саборци 9. Корпуса; дакле, као обележје у борби за исте идеале, а не прилагођавање политичком уверењу у ком су се многи проналазили.

Били су у 9. Корпусу, дакле прикључили су се Југославији?

Не, били су и остали Италијани – јасно је, веома посебни – а Словенци су њихова браћа по оружју.

Одбијали су хијерархију? Не, одбијали су наметање чиновна и одвојених казана као последицу реорганизације Југословенске народноослободилачке војске, јер је међу њима све морало да буде исто, а посебно споља, не као знак анархије или недисциплине, већ зато што је на бродоградилишту шеф смене био обучен као и други и јео је као други и са другима, иако је имао више одговорности; и старешина је био такав, не зато што је именован одозго, већ зато што је показао своју способност да се бори и да зна да води борбу, тј. лаички речено – и ево опет фабрике и градилишта који обликују друштво и менталитет – да зна да ради свој посао.

Војнички гледано, Чернигои даје веома интересантну слику о томе како је партизанска јединица настала, научила да се бори, како се развила и поделила на различите батаљоне, привлачећи на хиљаде добровољаца. Пажњу усмерену на тактике коришћене у борби, на начине кретања и стационирања, увек прати процена поштовања или непоштовања правила ратовања, као што се и деловање непријатеља увек процењује у светлу правила антигериле која су наметнуле немачке команде. Када се све обједини добија се убедљива слика партизанске брига-

де која је брзо научила тешка правила ратовања, примењујући их темељно и донекле успешно, правећи све мање грешака, све док нису направили готово ни једну, дошавши до коначне победе којој су њени људи дали свој допринос и, у многим случајевима, своје животе.

Историја Триестине завршава се ослобођењем, у мају 1945. године, и Чернигои опет не улази у детаље, који би такође

били интересантни. Само говори да је бригада демобилисана у Удинама 24. јун 1945. године и да их је рат коштао 514 мртвих, што је, као што се може видети из бројева приказаних у књизи, око 20% свих њених снага током 20 месеци партизанског рата, висока цена за слободу.

*Др Ђиро Паолети – Рим
(са италијанског превела
Весна Петровић)*